

Prof. dr hab. Victor Khroul

Katedra Mediów, Wydział Komunikacji, Mediów i Projektowania
Wyższa Szkoła Ekonomiczna, Moskwa, Rosja

Recenzja

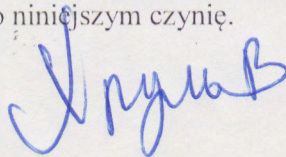
rozprawy doktorskiej mgr Karoliny Oltarzewskiej

**pt. WIZERUNEK ROSJI W POLSKOJĘZYCZNYCH INTERNETOWYCH
SERWISACH INFORMACYJNYCH**

(Warszawa 2021, ss. 271)

napisanej na Wydziale Społeczno-Ekonomicznym
Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie
pod kierunkiem prof. dr. hab. Radosława Zenderowskiego

Przedmiotem niniejszej recenzji jest rozprawa doktorska dotycząca wizerunku Rosji w polskojęzycznych internetowych serwisach informacyjnych. W rozprawie doktorskiej zastosowane zostały koncepcje teoretyczne, metody i techniki badawcze zarówno z nauk o komunikacji społecznej i mediach, jak również z nauk o polityce i administracji; obie dyscypliny należą do dziedziny nauk społecznych. Autorka umieszcza swoje badania w szerokim kontekście politycznym i socjologicznym, niezbędnym do zrozumienia aktualności wybranego tematu. Interdyscyplinarny charakter rozprawy uprawnia mnie, jako socjologa i medioznawcy, do wyrażenia swojej opinii na jej temat, co niniejszym czynię.

1. Stan badań a recenzowana praca

Obraz innego państwa w krajowych mediach od dawna i aktywnie przyciąga uwagę badaczy z różnych krajów, ponieważ w komunikacji interpersonalnej to komunikacja zapośredniczona (medialna) jest głównym czynnikiem kształtowania opinii publicznej. Rozumiejąc to wyraźnie, autorka pracy szukała aktualnego tematu, którego właściwa interpretacja może stać się z jednej strony kluczem do zrozumienia obrazu Rosji w opinii publicznej Polaków, z drugiej zaś strony - podstawą do identyfikacji głównych, najbardziej wpływowych graczy politycznych, którzy kształtują agendę i dokonują framingu informacji.

Autorka wyczerpująco analizuje w swojej pracy koncepcje teoretyczne i aktualny stan nauki w tym zakresie. Analiza ta wypełnia oczywistą lukę w badaniu obrazu Rosji w najpopularniejszych polskich internetowych zasobach informacyjnych. Recenzowana dysertacja doktorska z pewnością stanowi próbę zniwelowania deficytu w tym zakresie. Z powyższych względów trafność badań w rozprawie nie budzi wątpliwości.

2. Problem badawczy i hipotezy

Autorka potrafi stawiać trafne i niebanalne pytania badawcze, a także formułować na ich podstawie hipotezy będące podstawą dalszych badań w celu ich weryfikacji. Ponadto należy zauważyć, że poszczególne pytania badawcze i hipotezy doskonale wpisują się w zaproponowaną przez Autorkę strukturę rozprawy.

W szczególności, w oparciu o dorobek współczesnej wiedzy, autorka zadaje precyzyjne pytania: jaki rodzaj dyskursu oraz jakie typy narracji występują w kontekście Rosji w badanych polskojęzycznych internetowych serwisach informacyjnych, na czym polega różnica w prezentowaniu informacji o tych samych wydarzeniach, na podstawie jakich źródeł powstają informacje, w jaki sposób konstruowane są przekazy, jaka jest zależność między publikowanymi informacjami w serwisach prorosyjskich i antyrosyjskich.

Hipotezy wynikające z pytań badawczych są przekonująco udowadniane w trakcie badań. Wydaje mi się jednak, że celowe byłoby podzielenie przez Autorkę hipotez na:

1. hipotezy dotyczące treści polskojęzycznego dyskursu o Rosji:
 - a. w badanych źródłach niektóre polskojęzyczne serwisy informacyjne, tj. „Wirtualna Polska”, uczestniczą w dyskursie prorosyjskiej narracji i kształtowania pozytywnego wizerunku Rosji w oczach Polaków;

- b. dyskurs obecny w internetowych serwisach informacyjnych mających charakter prorosyjski, tj. „Sputnik Polska”, kreują Rosję jako państwo prawa broniące kultury, tradycji i cywilizacji europejskiej na tle kryzysów Unii Europejskiej;
 - c. Rosja w sferze polityki wewnętrznej ma wizerunek państwa o silnym przywództwie Władimira Putina oraz o słabej roli opozycji;
- oraz
2. hipotezy o istocie rosyjskiej polityki o tym, jaki wizerunek władze rosyjskie chciałyby mieć (i rzeczywiście mają, jak udowodniła Autorka) w polskojęzycznych mediach:
- a. w ramach polityki międzynarodowej Rosja kreuje siebie jako państwo dominujące, wpływowe, mające aspiracje bycia potęgą na skalę światową;
 - b. w sprawach gospodarczych Rosja uchodzi za państwo bogate w zasoby naturalne tj. gaz, węgiel, złoto itp. oraz silnie uzależniające od siebie na tym tle inne państwa Europy Zachodniej;
 - c. Rosja kreuje siebie jako obrońcę cywilizacji europejskiej oraz państwo konserwatywne religijnie;
 - d. Kreml stara się narzucić swoją wizję udziału Rosji w różnych wydarzeniach historycznych.

Obie grupy hipotez znajdują potwierdzenie w badaniach empirycznych, ale ich podzielenie na powyższe dwie grupy nadaloby pracy, zdaniem recenzenta, większą jasność.

3. Zakres pracy (przedmiot badań)

Autorka niniejszej rozprawy postawiła sobie bardzo ambitny cel: rzetelnie teoretycznie i empirycznie zbadać wizerunek Rosji w polskojęzycznych internetowych serwisach informacyjnych.

Autorka przekonująco uzasadnia wybór przedmiotu badań: „Wybór państwa w postaci Federacji Rosyjskiej w kontekście wizerunku w polskojęzycznych internetowych serwisach informacyjnych jest ugruntowany z jednej strony stosunkowo małym zainteresowaniem Polaków sprawami międzynarodowymi, zaś z drugiej strony zainteresowaniem tylko tymi sprawami, które w szerokim stopniu dotyczą Rzeczypospolitej. Państwem, które wzbudza największe emocje w polskich mediach – również internetowych – jest właśnie Rosja i jej

Agata B

polityka na różnych płaszczyznach, z czego największa polaryzacja widoczna jest przy tematach historycznych. Badanie CBOS z 2015 roku wykazało, że Polacy w stosunkach z sąsiednimi krajami, najgorzej oceniają swoje relacje właśnie z Rosją. Dlatego interesującym aspektem jest ukazywany wizerunek Federacji Rosyjskiej właśnie w internetowych polskojęzycznych serwisach informacyjnych” (s. 117). I z takim uzasadnieniem, popartym danymi socjologicznymi, trudno się nie zgodzić.

Obraz Rosji badany był w trzech serwisach internetowych:

1. „Do Rzeczy”,
2. „Sputnik Polska”
3. oraz „Wirtualna Polska”.

które akurat różnią się stopniem sympatii/antypatii wobec Rosji, co pozwala uzyskać zrównoważony, reprezentatywny obraz, bez skrajności.

Jeśli chodzi o przedmiot badań, to również nie budzi on zastrzeżeń, ponieważ jest on określony bardzo dokładnie i precyzyjnie: "Przedmiotem badania są trzy wydarzenia, które istotnie wpływają na wizerunek Rosji odbierany przez Polaków" (s. 117). Pierwszym analizowanym wydarzeniem jest 80. rocznica podpisania paktu Ribbentrop-Mołotow, które dokonało się 23 sierpnia 1939 roku w Moskwie, drugim wydarzeniem - 80. rocznica wybuchu II wojny światowej, trzecim wydarzeniem - obchody 75. rocznicy wyzwolenia Niemieckiego Nazistowskiego Obozu Koncentracyjnego i Zagłady Auschwitz.

Nowość pracy i uzyskanych wyników wyraża się w tym, że do obiegu naukowego wprowadza się dużą liczbę interesujących materiałów empirycznych, które mogą stanowić podstawę przyszłych badań.

4. Struktura pracy

Przedstawiona do recenzji rozprawa wyróżnia się logicznym układem materiału. Dysertacja wyróżnia również klarowna kompozycja, przejrzyste formułowanie wniosków, wysoki poziom dyskursu naukowego i stylistyka. Konstrukcja pracy odpowiada celowi postawionemu przez Autorkę i sformułowanym zadaniom.

Praca składa się z czterech części. Pierwsza z nich dotyczy teoretycznej prezentacji zagadnień związanych z problematyką kreowania wizerunku państwa w przestrzeni internetowej (definicja i istota wizerunku państwa, jego wymiary i funkcje, oraz sposoby kreowania, propaganda, stereotypy, znaczenie internetu i mediów społecznościowych w

procesie kreowania wizerunku państwa, rola dyskursu medialnego, jego rodzaje i zasady analizy). Druga część dysertacji podejmuje problematykę Federacji Rosyjskiej (rozpad ZSRR i utworzenie Federacji Rosyjskiej, jej polityka zagraniczna, jej wizerunek i wizerunek Władimira Putina na świecie i w polskiej prasie, wojna informacyjna i jej narzędzia). Trzecia część pracy poświęcona badaniom własnym i ramom metodologicznym (przedmiot i cel badania, problem i hipotezy, metody i narzędzia, organizacja i obszar, kryteria doboru materiału, zakres czasowy i kryteria analizy materiału badawczego). Część czwarta - rozdział empiryczny (trzy *case studies* w trzech polskojęzycznych periodykach dla różnych grup odbiorców).

5. Metody i techniki badawcze

Wiarygodność wyników, wniosków i rekomendacji sformułowanych w rozprawie potwierdza trafność metodologiczna wstępnych zapisów teoretycznych, a także stosowanie metod i procedur gromadzenia, przetwarzania i analizy danych adekwatnych do założonych celów i zadań w pracy. Autorka cechuje się wysokim poziomem świadomości metodologicznej i wykazuje umiejętność zastosowania deklarowanych przez siebie metod w prowadzonym procesie badawczym.

6. Styl narracji i zastosowane teorie

W świetle analiz podjętych w trzech serwisach internetowych „Do Rzeczy”, „Sputnik Polska” oraz „Wirtualna Polska”, Autorka wyciąga rozsądny wniosek, że wizerunek Rosji prezentowany przez dziennikarzy tych serwisów jest niespójny: „Kreowany czy też odzwierciedlany w mediach sprzyjających Rosji tzw. głównego nurtu wizerunek Rosji, jaki wyłania się także i z serwisu internetowego „Sputnik”, znacznie odbiega od prezentowanego w serwisie „Do Rzeczy”, wręcz skrajnie w sposób odmienny, zaś w „Wirtualnej Polsce” czasem zadziwiający siłą prorosyjskiej narracji. Serwis „Do Rzeczy”, który jako jedyny spośród wszystkich trzech konsekwentnie i aktywnie podejmuje działania kontestujące i krytycznie odnoszące się do polityki historycznej prowadzonej przez Rosję oraz demaskuje manipulacje Kremla, jednak posiadając mały zasięg w Sieci, nie ma wystarczającej siły przebiccia się wśród odbiorców. Serwisem wiodącym w kreowaniu wizerunku państwa rosyjskiego jest „Wirtualna Polska”, zaś serwis „Sputnik Polska” pełni rolę istotnego wsparcia w tym zakresie (s. 240).

Bardzo ważne wydaje się następujące stwierdzenie Autorki, poparte wynikami własnych badań empirycznych: „Różnica w prezentowaniu informacji o tych samych

wydarzeniach w badanych trzech serwisach polega na odwoływaniu się do pełni informacji, bądź pomijaniu niewygodnych faktów, co ma znamiona manipulacji („Sputnik Polska”), wyraźnie prorosyjskim przekazie dostrzegalnym na poziomie języka, doborze zdjęć, uwypukleniu określonych aspektów, a pomijaniu innych, cytowaniu wypowiedzi osób znaczących i wpływowych, odniesieniu do wiarygodnych źródeł (bądź braku źródeł) itp.” (s. 241).

Uczciwość i obiektywizm naukowy Autorki przejawia się w następującym wyznaniu: "Narracja „Wirtualnej Polski” na tle przywołanych *case studies* daje niejednoznaczny obraz wizerunku Rosji” – zarówno sowieckiej jak i współczesnej – którą charakteryzują treści w tym serwisie" (s. 243).

Zdając sobie sprawę z ograniczonego zakresu swojej pracy, Autorka dostrzega konieczność dalszych badań nad kreowaniem wizerunku Rosji w internecie.

7. Uwagi edytorskie

Rozprawa generalnie spełnia wymogi redakcyjne stawiane tego typu opracowaniom naukowym. Nie zgłaszam poważniejszych zastrzeżeń w tym względzie.

8. Konkluzja

W rosyjskojęzycznym dyskursie akademickim niestety wciąż brakuje prac na temat wizerunku Polski w rosyjskich mediach na takim poziomie, jak prezentowany w niniejszej rozprawie. Wysoko doceniając przedstawioną dysertację na temat wizerunku Rosji W polskojęzycznych internetowych serwisach informacyjnych, uważam za konieczne zaproponowanie tematów w refleksji naukowej, które pomogą rozwinąć obiecujące idee badań tej rozprawy.

Nie mam wątpliwości, że analizy zapoczątkowane w recenzowanej pracy trzeba kontynuować i rozwijać (oczywiście w innej postaci – artykułów, monografii itp.). Powodem jest założony w dysertacji taki, a nie inny zakres badań wizerunku Rosji tj. w mediach. Pozostają jeszcze inne obszary analiz wspomnianego wizerunku np. w opinii publicznej – a to już inny obraz. Autorka, czując tę niekompletność całkiem słusznie zauważa: "W podjętym tytułowym zagadnieniu warto niewątpliwie prowadzić dalsze badania nad kreowaniem wizerunku Rosji w internecie, także podjąć się analizy różnego typu przekazów medialnych, różnego rodzaju wydarzeń łączących Polskę i Rosję, podjąć się analizy wizerunku Rosji w przestrzeni mediów społecznościowych, a także empirycznie warto zbadać postrzeganie Rosji w grupie użytkowników internetu" (s. 242). I jeśli uda się to zrobić w sposób

reprezentatywny, będzie wówczas możliwość porównania tych dwóch obrazów i oceny stopnia skuteczności oddziaływania mediów na odbiorcę, opinię publiczną. Będzie to też okazja do opisanie ewentualnych dysfunkcji mediów w przypadku wystąpienia znacznego niedopasowania między obydwoma obrazami. Jednak to zadanie wykracza naturalnie poza zakres recenzowanej dysertacji, może natomiast stanowić zaczątek nowych badań, których zapoczątkuje niniejsza rozprawa.

Powyższe propozycje kontynuacji i uzupełnień w żaden sposób nie umniejszają znaczenia tej rozprawy, która jest oryginalną, trafną i użyteczną pracą o dużym potencjale heurystycznym. Koncepcja badań dysertacyjnych zaproponowana przez Autorkę, logika prezentacji materiału oraz plan pracy spełniają wszystkie wymagania stawiane rozprawom doktorskim. O słuszności sformułowanych w pracy wniosków i zaleceń świadczy kilka czynników:

- ✓ Po pierwsze dobra znajomość światowej i krajowej literatury naukowej dotyczącej rozwijanych przez Autorkę problemów. Świadczą o tym setki istotnych cytatów z publikacji renomowanych naukowców cytowanych w rozprawie.
- ✓ Po drugie, wnioskodawca przeprowadził własny szereg badań empirycznych, które dostarczyły bogatego materiału faktograficznego; jego analizę przedstawiono w tekście rozprawy.
- ✓ Po trzecie, Autorka dysertacji wykazała wysoki poziom kultury logicznej, co pozwalało jej na poparcie każdej zgłoszonej tezy niezbędną liczbą przekonujących argumentów.

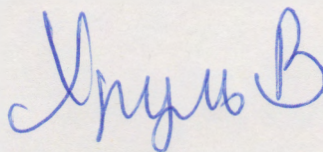
Z wniosków sformułowanych przez Autorkę wynika, że w pełni wypełniła postawione zadania, osiągnęła cel badawczy i udowodniła słuszność sformułowanych w hipotezie zapisów.

Przedstawiony do recenzji tekst autorstwa mgr Karoliny Oltarzewskiej jest zatem naukową dysertacją na podstawie przeprowadzonych przez Autorkę badań. Rozprawę tę, wraz z zaproponowaną metodologią, w całości można zakwalifikować jako osiągnięcie naukowe, a jej Autorka zasługuje na przyznanie jej stopnia naukowego doktora.

Ja, niżej podpisany stwierdzam, że recenzowana rozprawa doktorska mgr Karoliny Oltarzewskiej pt. "Wizerunek Rosji w polskojęzycznych internetowych serwisach informacyjnych" spełnia warunki określone w art. 13.1 Ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. nr

65 poz. 595 z późn. zmianami) i wnioskuję o dopuszczenie mgr Karoliny Oltarzewskiej do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Jednocześnie, biorąc pod uwagę dużą aktywność naukową Doktorantki i poziom merytoryczny przedstawionej mi do oceny dysertacji wnioskuję o jej wyróżnienie.

Moskwa, dnia 12 listopada 2021 roku

Prof. dr hab. Victor Khroul

Victor Khroul
Ul. Goncezarowa 17A - 2 - 22
Rosja 127254 Moskwa
Tel.: +7 916 3309649
E-mail: amen@mail.ru

Wydział Komunikacji, Mediów i Projektowania,
Wyższa Szkoła Ekonomiczna
ul. Khitrowka, 2/8
Rosja, 109028, Moskwa
Tel.: +7 4957729590 abonent 23755
E-mail: vkhrout@hse.ru